

MARILE PUTERI ȘI ANEXAREA BASARABIEI LA 1812

V. Vasilos, dr.

Universitatea Tehnică a Moldovei

„Cât e de mănos, de mândru și de scump inimilor românești acest parmac rupt din trupul țării noastre, acest ținut frumos ce se numește Basarabia, unde fiecare oraș, fiecare sat, fiecare piatră e o amintire sfântă a trecutului nostru falnic și unde au știut să dăinuiască împotriva tuturor asupritorilor, tutor prigonirilor și uneltirilor aproape două milioane dintre frații noștri cei mai apropiați”.

Dimitrie C. Moruzi

Despre istoria Basarabiei s-au publicat multe studii și cărți de certă valoare științifică în diferite perioade istorice. Majoritatea din ele reiesă din adevărurile istorice incontestabile despre Basarabia ca un teritoriu românesc, populat de moldoveni-români, rupt din trupul Țării Moldovei, la 1812, de către Imperiul Rus. Totodată, unele lucrări, manifestând disprețul față de orice adevăr, contestă românitatea moldovenilor basarabeni, precum și dreptul istoric românesc asupra Basarabiei, prezintă Rusia în chip de binefăcătoare, vorbesc despre răpirea Basarabiei în 1812 ca despre o reunire, o alipire, o dezrobire de sub turci (unii chiar afirmă că Basarabia este o provincie rusească). *Problema Basarabiei* n-ar fi fost atât de actuală astăzi, dacă n-ar mai fi existat istorici, politicieni și alte categorii de persoane care susțin această poziție.

Publicația de față este o prezentare a adevărului științific privind trecutul spațiului românesc dintre Prut și Nistru, o încercare să readucem în memoria noastră împrejurările în care Basarabia a fost ruptă de la Moldova. Noi reieșim din valabilitatea unui principiu fundamental: *Drepturile trebuie afirmate permanent și pretutindeni, în caz contrar ele se sting!*

Aruncând o privire generală asupra politicii marelor Imperii, și în primul rând a celui Rus, din secolele XVIII-XIX referitor la spațiul sud-est european, ne dăm seama ce soartă tragică îi aștepta pe românii basarabeni. La 16 mai 1812, după un război de șase ani care a adus ruină, foamete și pagube colosale Țării Moldovei, la București a fost încheiat Tratatul de pace dintre Rusia țaristă și Imperiul Otoman, potrivit căruia Moldova Orientală și anume teritoriul dintre Prut și Nistru, numit mai apoi Basarabia, este anexat la Imperiul Rus.

Anexarea Basarabiei în 1812 a fost rezultatul unor noi raporturi de forțe care s-au creat către sfârșitul sec. al XVII-lea în Europa de Sud-Est și care au influențat hotărâtor evoluția Țărilor Române. Spațiul românesc, aflat într-o zonă strategică unde se ciocneau interesele geopolitice ale Marilor Puteri, care concureau la moștenirea posesiunilor otomane, a devenit arena de confruntări militare, rezultatul cărora a fost cotopirea și anexarea de către forțele străine a unor teritorii românești.

Imperiul Otoman devenise „*omul bolnav al Europei*”, nu mai putea stăpâni imensele teritorii și popoare creștine pe care le cucerise începând din secolul al XIV-lea. Cauzele erau propriile slăbiciuni interne, criza profundă a societății otomane, dorința de emancipare a popoarelor, precum și disputele dintre marile puteri pentru preluarea moștenirii sultanilor.

Imperiul Habsburgic, care încerca să profite de slăbiciunea otomanilor, considera că numai stăpânirea Țărilor Române, și în primul rând a Munteniei, i-ar deschide larg drumul spre Constantinopol. La rândul ei, *Polonia*, renăscută sub conducerea tânărului rege Ioan Sobieski (1674-1696), a revendicat suzeranitatea asupra spațiului românesc. În același timp *Rusia*, începând cu secolul al XVIII-lea, se implică și ea vizibil în viața popoarelor ortodoxe din această parte a Europei¹.

Pe parcursul a mai bine de două secole Țările Române au fost teatru de război între armatele a trei imperii: otoman, habsburgic și țarist. Aceste mari puteri se confruntau pentru rezolvarea *Problemei orientale* – chestiune internațională, care includea un set de probleme de caracter geopolitic de la sfârșitul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea privind posesiunile europene ale Turciei,

controlul asupra strâmtorilor Mării Negre și lupta de eliberare națională a popoarelor sud-est europene. Fiind o problemă a echilibrului european, ea capătă contururi diplomatice bine definite în timpul negocierilor *Păcii de la Karlowitz* (1699). Pe fundalul de recul al Imperiului Otoman, Austria devine și o putere balcanică, iar Rusia țarului Petru I – o putere europeană.

Concomitent cu creșterea influenței Rusiei și Austriei, Anglia și Franța vor opta pentru menținerea Imperiului Otoman, transformând *Problema orientală* într-o chestiune strategică fundamentală a echilibrului european în cadrul căreia Principatele Române au avut un rol important. Teritoriul românesc, situat la limita contactului dintre Marile Puteri, va deveni teatru de confruntare între concurenți și obiect de compensare. De această confruntare țin rapturile teritoriale și pierderile umane și materiale suferite de Țările Române (inclusiv și geneza *Problemei basarabene* la 1812).

Numărul războaielor, care s-au derulat pe parcursul a circa 100 de ani, de la 1710 și până la 1812, între Turcia, de o parte, Rusia și Austria, de altă parte (acționând separat sau în alianță), se ridică până la șase, având o durată de aproape 24 de ani și cu o mare parte a operațiunilor militare desfășurate pe teritoriile Moldovei și Țării Românești.

• **Războiul ruso-turc din 1710-1713.**

Începutul confruntărilor ruso-turce, care au vizat nemijlocit spațiul românesc, a fost pus de războiul din 1710-1713, pierdut de Petru I într-o singură campanie – cea din Moldova, la 1711.

Domnul Moldovei, *Dimitrie Cantemir* (1710-1711), adversar al regimului turc și convins de declinul Imperiului Otoman, a pregătit o înțelegere cu Rusia (învingătoarea Suediei la Poltava, în 1709), care prevedea implicarea Moldovei în război. Prin intermediul reprezentantului său Ștefan Luca, la 13 aprilie 1711, la Luțk, a fost semnat un tratat secret de alianță cu Petru I. Înțelegerea stipula integritatea teritorială și deplina autonomie a Moldovei (sub protectorat rusesc), păstrarea privilegiilor, drepturilor și obiceiurilor vechi ale țării, retrocedarea tuturor teritoriilor ei, răpite de turci și incluse în raiale (Cetatea Albă, Chilia, Tighina, Ismail, Reni), instaurarea domniei ereditare a familiei Cantemir.

Conflagrația ruso-moldo-turcă a început în vara anului 1711. Lupta principală a avut loc la 8-9 iulie, în sudul Basarabiei, la *Stănilești* (lângă Prut).

Armata moldo-rusă a suferit înfrângere. La 12 iulie, în localitatea *Huși*, a fost încheiată pacea, conform căreia Petru I s-a obligat să părăsească Moldova. Dimitrie Cantemir cu oamenii săi se retrage în Rusia, unde desfășoară o imensă activitate culturală și politică în spiritul luptei antiotomane din Țările Române.

Calificată în cele mai diferite aspecte – de la un act progresist la o adevărată catastrofă diplomatică – acțiunea lui D.Cantemir trebuie examinată ținând cont de starea de spirit și condițiile concrete ale perioadei date, de năzuințele domnului și promisiunile țarului. Apreciate, însă, fiind prin prisma urmărilor, acțiunile domnului Moldovei au marcat unul din cele mai grave momente ale evoluției istorice a țării. În Moldova a fost instaurat regimul fanariot (1711).

Starea de război a continuat până la 1713, când s-a semnat *Tratatul de pace de la Adrianopol* (Petru I a reconfirmat cedarea Azovului și a distrus fortificațiile de pe litoral).

Astfel, *campania de la Prut* (1711) s-a soldat cu un eșec, dar a pus începutul unei noi concepții strategice a Rusiei în această zonă, care se va aplica pe parcursul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, constând în crearea unui cap de pod dunărean, pe care s-ar baza expansiunea țaristă în sud-estul Europei¹.

• **Războiul ruso-austro-turc din 1735-1739.**

Începând cu anii '30 ai sec. al XVIII-lea Moldova și Țara Românească au intrat într-un centru de atenție deosebită a Austriei și Rusiei. Operațiunile militare între Rusia și Turcia s-au început în octombrie 1735, odată cu campania armatei ruse împotriva tătarilor din Crimeea, iar la 12 aprilie 1736 Rusia a declarat oficial război Porții. În acest război țarismul rus avea drept scop să lichideze consecințele campaniei de la Prut din 1711, care a suferit eșec și să capete ieșire la Marea Neagră. Pentru a-și atinge scopul ea avea nevoie de aliați. Acest aliat a devenit Austria. În ianuarie 1737 reprezentanții diplomați ai Rusiei și Austriei au semnat la Viena o convenție de ajutor reciproc împotriva turcilor.

În vara anului 1737 Habsburgii s-au implicat în conflictul ruso-turc ca parte beligerantă de sine stătătoare. Începând operațiuni militare la Dunărea

¹ Începând din 1711, când trupele rusești și-au făcut pentru prima dată apariția pe pământul românesc și până în 1944, acestea au invadat teritoriile românești de 12 ori.

de Mijloc, ei au ocupat Țara Românească. Imperiul Otoman, atacat din două părți, a fost nevoit să ceară convocarea unui congres de pace, care și-a ținut lucrările de la 16 august până la 11 noiembrie 1737 la Nemirov (Ucraina). Țarismul a înaintat un șir de pretenții teritoriale, printre care menționăm următoarele:

- pământurile stăpânite de tătari până la Dunăre să treacă în componența Rusiei;
- Moldova și Țara Românească să devină „*independente*” sub protectorat țarist.

Pretențiile diplomatice ruse i-au îngrijorat pe Habsburgi, care cereau încheierea păcii după principiul: teritoriile ocupate rămân în posesia celor ce le-au cucerit (Austria, după cum s-a menționat, ocupase Țara Românească). Astfel, între aliați apar divergențe serioase în problema Principatelor Române, fapt de care a profitat Poarta, în spatele căreia se afla Franța. Turcii au reînceput ostilitățile militare și austrieicii, suferind înfrângeri, au fost nevoiți să încheie pace, la 21 august (1 septembrie) 1739. Habsburgii cedau Oltenia și Serbia (anexate la 1718). În anii 1738-1739 operațiile militare au fost transferate pe malurile Nistrului și în Moldova. În 1739, armata rusă în frunte cu feldmareșalul Münnich intră pe teritoriul Moldovei, obținând, la 17 (28) august, victorie în bătălia de la *Stăuceni* (nu departe de Hotin). Peste două zile rușii ocupă fără lupte cetatea Hotin, iar la 1 (12) septembrie armata țaristă a ocupat orașul de scaun al Moldovei, Iașul. Trupele rusești s-au purtat în Moldova ca adevărați ocupanți. Comandantul Münnich i-a impus pe boierii moldoveni să semneze o înțelegere prin care țara recunoștea supușenia rusă.

Ieșirea Austriei din război și pericolul năvălirii din partea Suediei, au impus Rusia să înceteze operațiunile militare. Petersburgul și Constantinopolul semnează la *Belgrad, la 18 septembrie 1739, tratatul de pace*. Conform acestui document, Rusia capătă unele teritorii de-a lungul Niprului și i se retrocedază Azovul, dar armata rusă trebuia să părăsească Moldova, ceea ce și s-a întâmplat în octombrie 1739.

Astfel, războiul ruso-austro-turc din 1735-1739 n-a schimbat situația Țărilor Române. Ele au rămas în continuare sub dominația Imperiului Otoman.

• **Războiul ruso-turc din 1768-1774.** În a doua jumătate a sec. al XVIII-lea politica expansionistă a Marilor Puteri s-a intensificat și a fost favorizată de activitatea împărătesei Rusiei

Ecaterina a II-a (1762-1796). Dimplomația rusă urmărea scopul unirii tuturor ortodocșilor sub coroana rusă, obținerea ieșirii la Marea Neagră, stăpânirea Peninsulei Balcanice, controlul strâmtorilor Bosfor și Dardanele pentru o ieșire liberă la Marea Mediterană. Aceste scopuri de cotropire urmau să fie asigurate prin sprijinul popoarelor balcanice și se prezentau drept o misiune eliberatoare a creștinilor. Lozinca veche, rămasă de la Petru I, și anume: „*eliberarea creștinilor de sub jugul păgânilor*”, începând de la Ecaterina a II-a, a devenit o chemare tradițională, de camuflare pentru politica expansionistă a țarismului rus.

Urcând pe tronul Rusiei, la 1762, Ecaterina începe acțiunile militare și diplomatice îndreptate în sensul lărgirii „*spațiului vital*”, care s-au soldat cu unele „*efecte*”. Conform enumerării făcute de istoricul E.Tarle, în spirit velicorus, pe timpul acestei împărătese, la Rusia au fost „*alipite*” Crimeea, Peninsula Taman, Transnistria, Kuban, Kabardina Mare și Kabardina Mică, Bielorusia, Ucraina, Lituania și Letonia.

În octombrie 1768 Poarta, la insistența Franței (ambele fiind îngrijorate de planurile Ecaterinei a II-a în ceea ce privește soarta Poloniei), a declarat război Rusiei.

Teatrul operațiunilor militare a cuprins un teritoriu enorm – de la Hotin în Vest până la munții Caucazului în Est. În rezultatul unor acțiuni militare reușite, în toamna anului 1769 armatele ruse au intrat în Moldova și Țara Românească, cucerind în septembrie cetatea Hotin, la 9 noiembrie ocupând Iașul, iar la sfârșitul aceleiași luni – Bucureștiul.

Pe parcursul războiului, Moldova și Țara Românească s-au aflat sub ocupația armatei ruse timp de cinci ani (1769-1774). Comandamentul militar rus a instaurat în principate o administrație civilă în frunte cu Divanurile, constituite din câte 9 boieri de rang înalt, prezidați de un general rus.

Victoriile Rusiei asupra trupelor otomane, atât pe mare cât și pe uscat, a determinat Poarta Otomană să ceară pace. Totodată, întărirea pozițiilor Rusiei în spațiul românesc venea în contradicție cu interesele Austriei. Amenințând Rusia cu război, Austria a impus-o să înceapă tratative cu Turcia.

Tratatul de pace, ce a pus sfârșitul acestui război, a fost încheiat la *10 iulie 1774, la Kuciuk-Kainargi* (un sătuc din Dobrogea, Bulgaria).

Articolul 16 din tratat prevedea condiții speciale, care îmbunătățeau situația Moldovei și Țării Românești sub suzeranitatea otomană:

limitarea tributului plătit Porții; amnistierea locuitorilor care au participat la război de partea Rusiei; retrocedarea pământurilor transformate în raiale; ambasadorii ruși de la Constantinopol obțin dreptul de a interveni în fața Porții în scopul ocrotirii intereselor populației din Principate ș.a.

Faptul că statutul Principatelor Române era stipulat într-un tratat internațional a însemnat începutul, din anul 1774, a unor schimbări calitative noi în raporturile lor cu Sublima Poartă, favorizând creșterea rolului acestora pe arena internațională.

Războiul din 1768-1774 și pacea care l-a finalizat au avut consecințe cu mult mai grave pentru români. La 1775 s-a produs un rapt teritorial al Moldovei. Este vorba de **răpirea Bucovinei de către Austria**.

După semnarea păcii de la Kuciuk-Kainargi armatele ruse au părăsit teritoriile Principatelor Române. Austria, care până atunci nu participase la operațiunile militare a introdus armatele sale în partea de nord a Moldovei, anexând-o la imperiu. În condițiile, când ocupația militară era „de facto”, guvernul austriac, prin șantaj și coruperea înalților funcționari, a reușit să impună Poarta să recunoască acest fapt de anexie.

Curând după anexare, acest teritoriu (întreg ținutul Cernăuților și cea mai mare parte din ținutul Sucevei) a fost constituit într-o provincie, numită *Bucovina*, după pădurile de fag de la Cosmin. Până la 1776 Bucovina s-a aflat sub ocupația militară austriacă, făcând parte din ținuturile administrate direct de Viena, iar apoi a fost alipită la Galiția. În 1849 Bucovina a primit statut de ducat și a trecut în subordinea directă a Vienei. Administrația austriacă a stimulat așezarea în Bucovina a coloniștilor ucraineni și germani.

● **Războiul ruso-austro-turc din 1787-1791.**

Războiul din 1768-1774 n-a soluționat pentru Rusia toate planurile ei coloniale și n-a rezolvat *problema orientală*. La începutul anilor '80 ai sec. al XVIII-lea se crează o situație internațională favorabilă realizării planurilor expansioniste ale Imperiului Rus. Ecaterina a II-a, convingându-se că Austria îi stă în calea intențiilor sale, găsi de cuviință să se împace cu ea și să împartă, printr-o înțelegere reciprocă, Imperiul Otoman. Petersburgul a pregătit un plan concret de distrugere definitivă a părții europene a Imperiului Otoman și de împărțire a posesiunilor turcești din Europa. Aceste calcule au fost expuse de Ecaterina a II-a în timpul întrevederii sale personale cu Iosif (Joseph) al II-lea în 1782,

fiind formulate și disputate în continuare de către împărăteasa rusă în corespondența sa cu împăratul Austriei. Drept urmare, a apărut așa-numitul „*Proiect grecesc*”, care prevedea crearea unui *Imperiu Grec („Oriental”)* în frunte cu nepotul Ecaterinei II – marele duce Constantin Pavlovici. Moldova și Țara Românească se prevedea să fie unite într-un stat *cvasiindependent – DACIA*, al cărui suveran trebuia să fie de religie ortodoxă și cu domnie ereditară (preconizându-se candidatura cneazului Gr.Potiomkin). Granițele noului stat al *DACIEI* urmau să fie marcate de Nistru, Marea Neagră, Bucovina, Olt și Dunăre, până la vărsare. Rusiei îi mai reveneau pământurile dintre Bug și Nistru, două insule în Marea Mediterană. Austria urma să se aleagă cu Valahia Mică (Oltenia), Serbia, Istria, Dalmația.

Războiul ruso-turc s-a început în august 1787. La 9 februarie 1788, în război, de partea Rusiei, intră și Austria.

În cadrul operațiunilor militare desfășurate de ruși în Moldova, iar de austrieci în nordul Moldovei și în Țara Românească turcii suferă mai multe înfrângeri și întreg spațiul românesc s-a pomenit cotropit de Rusia și Austria. Prima controla teritoriul Moldovei de la Nistru până la Siret, a doua – teritoriul Țării Românești și teritoriul Moldovei dintre Carpați și Siret.

Evoluția evenimentelor din Europa a precipitat terminarea războiului, impunând Marile Puteri să se reîntoarcă la situația de lucruri de până la război. Sub influența mișcărilor antihabsburgice (în Italia, Ungaria) și mai ales a *Revoluției franceze (1791)*, Austria a început tratativele de pace cu Turcia. În iulie 1790, turcii și austriecii încheie un armistițiu, iar la *4 august 1791*, la *Șistov*, a fost semnată *Pacea austro-otomană*, fără anexiuni teritoriale.

Rusia a continuat războiul de una singură, dar perspectiva unei înfrângeri totale a Turciei de către armatele ruse, a provocat nemulțumirea Angliei și Prusiei. Întărirea pozițiilor Rusiei în spațiul balcanic era în contradicție cu interesele acestor două țări. Marea Britanie și Prusia exercitau presiuni diplomatice asupra Rusiei (Londra amenința chiar cu blocada Petersburgului de către flota engleză), silind-o să încheie o pace cât mai urgentă și fără anexiuni teritoriale.

Rusia, rămasă în izolare totală, acceptă semnarea păcii cu Turcia. În ziua de *29 decembrie 1791* (9 ianuarie 1792 – stil nou), la *Iasi* a fost încheiat *tratatul de pace ruso-turc*. Conform acestui

tratat granița dintre cele două imperii se stabilea pe Nistru. Rusia a anexat pământurile dintre Bugul de Sud și Nistru, situate mai jos de Podolia poloneză, care alcătuiau „Olatul Oceacovului”. Prin urmare, Rusia capătă întregul țărm nordic al Mării Negre, până la Nistru, inclusiv Crimeea. Pe întreg cursul Nistrului, Rusia a devint vecina Moldovei în urma celei de-a doua împărțiri a Poloniei (1793).

Astfel, prin *Pacea de la Iași* Imperiul Rus devine de acum țara limitrofă a Principatului Moldovei, cu frontiera pe râul Nistru, care, conform tratatului semnat, trebuia să „*shujească întotdeauna drept delimitare între cele două imperii*”. Însă acest hotărâre natural n-a „*rezistat*” mult timp în fața expansiunii țariste.

Războiul din 1787-1791 a pus punct la o serie de războaie purtate de Rusia și Austria pe teritoriul Țărilor Române în secolul al XVIII-lea, care urmăreau scopul instaurării dominației lor aici, prin eliminarea suzeranității otomane. Pe parcursul acestor războaie Principatele erau tratate drept obiect, și nu subiecte ale relațiilor internaționale. Soarta lor urma să fie determinată de către Marile Puteri rivale. Această situație a *Problemei românești* a perpetuat și în secolul următor.

• **Războiul ruso-turc din 1806-1812. Anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus.** Politică expansionistă de anexări teritoriale promovată de Marile puteri în Europa de Sud-Est, caracteristică pentru sec. al XVIII-lea, a fost continuată și în sec. al XIX-lea. Rusia, continuându-și expansiunea în direcția strâmtorilor turcești, dorește să-și impună protectoratul asupra Moldovei, Țării Românești și teritoriilor locuite de slavi și greci în Balcani. Totodată, la cumpăna secolelor XVIII-XIX intervine un factor nou – ascensiunea Franței și implicarea ei în rezolvarea *Problemei orientale*. Politică tradițională franceză de susținere a Porții este schimbată prin acțiuni îndreptate spre dezintegrarea Imperiului Otoman în Orientul Apropiat și în bazinul Mării Mediterane. Această situație a declanșat o reorientare a diplomației otomane spre o alianță cu fostul său inamic tradițional – Rusia. La 3 ianuarie 1799 este semnat *acordul de alianță ruso-turc*. Prin acest act, Poarta permitea flotei militare ruse să treacă prin strâmtorile Bosfor și Dardanele în Marea Mediterană, iar Marea Neagră este declarată închisă, interzicându-se navigarea în ea a vaselor unei terțe părți. Tratatul prevedea acordarea ajutorului militar de către Rusia Imperiului Otoman

în caz de o eventuală intervenție a Franței împotriva lui.

Guvernul țarist a folosit noua conjunctură politică pentru a-și consolida influența în sud-estul Europei și în special în Principatele Române. Țarul *Alexandru I* (1801-1825) a inițiat, în vara anului 1802, negocieri cu Poarta otomană privind drepturile și privilegiile Țărilor Române. Aceste negocieri s-au soldat cu promulgarea de către sultan a două *hatti-șerifuri* – unul pentru Moldova (19 septembrie 1802) și altul pentru Țara Românească (29 septembrie 1802). Prin aceste documente se reconfirmau și se extindeau privilegiile acordate Principatelor Române în perioada precedentă și se stabilea termenul de domnie a domnilor la 7 ani. În acest răstimp, domnii puteau fi destituiți numai cu consimțământul Rusiei și numai în cazul dacă au săvârșit crime grave. Conform *hatti-șerifurilor* din 1802, Rusia și-a întărit considerabil pozițiile în principate, căpătând și posibilitatea de a promova la domnie persoane devotate ei (domnii Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi). Astfel Principatele Române sunt plasate sub dublu protectorat: al Imperiului Otoman și al Rusiei.

„*Prietenia*” ruso-turcă a durat până în anul 1806. Între timp, împăratul Franței Napoleon I Bonaparte (1804-1815) în scopul de a contracara influența crescândă a Rusiei în sud-estul Europei, intervine cu provocări la Poartă împotriva țarismului rus. Diplomația franceză depunea eforturi pentru obținerea bunăvoinței Turciei și a inițiat un nou război ruso-turc. Sebastian, trimisul Franței la Istanbul, bucurându-se de mare influență la curtea sultanului, reușește să convingă Poarta să închidă strâmtorile Bosfor și Dardanele pentru vasele militare ruse. La insistența Franței, la 12 august 1806, sultanul Selim al III-lea, încalcând *hatti-șeriful*, îi destituie pe domnii principatelor, adepți ai Rusiei, înlocuindu-i cu domni francofili (Alexandru Suțu și Scarlat Callimachi).

Acest fapt servește pentru Rusia drept pretext de intervenție militară în Țările Române. Motivul adevărat însă a fost altul – răspândirea influenței rusești asupra tuturor popoarelor creștine din Imperiul Otoman și zădărnicierea influenței franceze la Constantinopol.

La 10 noiembrie 1806, fără a declara război, armata rusă sun conducerea generalului Michelson trece Nistrul și pătrunde pe teritoriul Moldovei, atacând prin surprindere cetatea Hotin. Într-un timp scurt, practic fără lupte, trupele ruse au ocupat

Principatele Române. Drept urmare, la 24 decembrie 1806 Poarta a declarat război Rusiei.

La această etapă țarul afirma că nu urmărește anexiuni teritoriale și că ocuparea militară a principatelor este temporară. Rusia intenționa să susțină formarea, prin unirea Moldovei și Țării Românești, a unui stat „tampon” între imperiile habsburgic, rus și otoman. În fruntea ambelor principate a fost instalat Constantin Ipsilanti. Acesta se lovește de opoziția boierilor, iar mai apoi și de suspiciunea autorităților rusești.

Noua orientare în relațiile ruso-franceze, intervenită în 1807, a deschis o nouă etapă în politica țarismului rus față de Principate. În iulie 1807 la *Tilzit* între Napoleon și Alexandru I a fost încheiat un *tratat de alianță ruso-francez*, care fixa un nou raport de forțe în Europa. Rusia revine la politica de divizare a Imperiului Otoman, declarându-și intenția de a anexa Moldova și Țara Românească.

Ca urmare a acordului de la *Tilzit*, la 12 august 1807, la *Slobozia*, prin medierea Franței, a fost semnat un *armistițiu* între Rusia și Turcia. El prevedea încetarea operațiunilor militare și evacuarea armatelor otomane și ruse din Principate. Rusia, însă, hotărâtă să-și stabilească frontiera pe linia Dunării, a târăganat îndeplinirea acestor stipulații, declarând teritoriile cucerite supuse jurisdicției sale. Guvernul de la Petersburg îl destituie definitiv pe Constantin Ipsilanti (17 februarie 1808), iar în fruntea principatelor, ca și în războaiele precedente, impune Divanuri prezidate de generali ruși, mai întâi Kușnikov, care se instalează la Iași împreună cu funcționarii ruși, apoi Krasno-Milașevici.

În același timp, prin intermediul ambasadorului său la Paris – contele Tolstoi – Alexandru I insista la consimțământul lui Napoleon de a anexa Moldova și Țara Românească. Împăratul Franței nu se grăbea să soluționeze *Problema orientală* în favoarea Rusiei prin cedarea Principatelor, dar între timp, insuccesul din Spania și pericolul unui război cu Austria l-au determinat să fie mai conciliant cu Rusia.

La 30 septembrie 1808 la *Erfurt*, în urma întrevederilor dintre Napoleon I și Alexandru I, a fost semnată *Convenția secretă de alianță* între Rusia și Franța. Conform acordului atins, Franța renunța la rolul de mediator în soluționarea litigiului ruso-turc și recunoștea dreptul Rusiei la anexarea Principatelor Române, precum și a Bulgariei până la

munții Balcani (cât și a Finlandei); Franța urma să primească Albania, Tesalia, Moreea și acceptarea de către Alexandru I a dominației franceze în Spania; Austriei îi revenea Bosnia și Serbia. Astfel, Marile Puteri – Franța și Rusia – împărțeau Europa în *sfere de influență*.

De întărirea pozițiilor Rusiei în Orient erau nemulțumite Austria și Anglia. Ultima a semnat o alianță militară cu Turcia și a introdus flota în strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Aceasta a zădărnicit tratativele de pace ruso-turce. Poarta otomană, având sprijinul celor două mari puteri, s-a opus cedării principatelor. În martie 1809 armistițiul de la *Slobozia* a fost încălcat. Operațiunile militare dintre Rusia și Turcia au fost reluate.

Totodată, către mijlocul anului 1811 se înrăutățesc considerabil relațiile ruso-franceze. Conform înțelegerii cu Napoleon, Alexandru I declară război Austriei, împotriva căreia lupta Franța. Dar de fapt armata rusă practic nu întreprindea nimic împotriva austrieșilor. Din acest moment relațiile ruso-franceze au început să se răcească și au ajuns la o rupere definitivă către luna august 1811.

Napoleon se pregătea de campania militară spre răsărit și intenționa să folosească Imperiul Otoman în calitate de aliat împotriva Rusiei, silindu-l să continue războiul. Guvernul țarist, la rândul său, dorea cât mai repede să semneze pacea cu Turcia, pentru a transfera armatele la hotarele de nord-vest, împotriva lui Napoleon. *Tratatul de pace* însă, era conceput de Rusia doar de pe pozițiile puterii învingătoare cu însemnate achiziții teritoriale. De aceea, țarul Alexandru I, fiind nemulțumit de cel de-al doilea comandant al armatei dunărene, generalul Bagration, îl înlocuiește cu bătrânul și experimentatul general-feldmareșal *M.I.Kutuzov* (1745-1813). Acestuia i s-a pus sarcina să forțeze distrugerea militară a turcilor și să-i așeze la masa de tratative.

Venind la Dunăre, noul comandant reia ofensiva și reuși, în a doua jumătate a anului 1811, să răstoarne raportul de forțe în favoarea Rusiei. Cu trupe numeric inferioare, în bătălia de la *Rusciuk* (22 iunie / 4 iulie 1811), rușii înfrâng armata turcă condusă de vizirul Ahmed, ulterior încercuind trupele otomane în lagărul lor de la *Slobozia*, de pe malul stâng al Dunării. La 23 noiembrie 1811 otomanii au capitulat. Poarta a acceptat reluarea negocierilor.

În toamna anului 1811 (19 octombrie – 21 noiembrie) la *Giurgiu* s-au început tratativele de pace între Rusia și Turcia, care în faza inițială n-au dat nici un rezultat. Kutuzov cerea instaurarea hotarului pe Dunăre, cu care turcii nu erau de acord. Franța, care se pregătea de război cu Rusia, exercita presiuni asupra Porții să nu cedeze Rusiei. Marile Puteri ale Europei încercau să atragă Imperiul Otoman de partea lor în ajunul războiului franco-rus (iunie 1812).

În aceste condiții internaționale complicate, comandantul suprem al armatei ruse, primind noi instrucțiuni din Petersburg, cere de la Poartă doar Moldova, apoi cedează și cere doar o parte a Moldovei, cu instaurarea graniței pe râul Siret. Imperiul Otoman nu mai era în stare din punct de vedere militar să continue războiul, dar profitând de divergențele ruso-franceze se străduia cât mai mult să târăgăneze tratativele pentru a obține mai puține pierderi teritoriale. La 21 noiembrie 1811 turcii declară că cedează teritoriul doar până la Prut. Marele vizir Laz Ahmed Pașa, la cererea lui Kutuzov de a accepta hotarul pe Siret, i-a ripostat, declarând: „*Vă dau Prutul, nimic mai mult! Prutul ori războiul!*”. După aceasta negocierile de la *Giurgiu* s-au întrerupt.

Deoarece războiul cu Napoleon devenea inevitabil (marea armată franceză se concentra pe râul Neman, la nord-vestul Imperiului Rus) țarismul se grăbea să încheie cât mai curând pace cu turcii. În acest scop, în primăvara anului 1812, Kutuzov întreprinde câteva operații militare reușite împotriva otomanilor. Mai multe detașamente rusești trec Dunărea, creând astfel impresia că pornesc spre capitala Turciei. Poarta a fost nevoită să ceară pace.

În rezultatul a 19 conferințe ruso-otomane, părțile beligerante au ajuns la înțelegere: hotarul se stabilea pe râul Prut. Tratatul a fost semnat la **16 (28) mai 1812 la București**, de către Galib Effendi și generalul-feldmareșal rus M.I.Kutuzov. Acest tratat a fost ratificat de Alexandru I la 11 (23) iunie 1812 la Vilno, doar cu o singură zi înainte de năvălirea lui Napoleon.

Tratatul de pace ruso-turc includea 16 articole de bază, dintre care articolele 4 și 5 vizau în modul cel mai direct soarta Principatului Moldovei, care a fost hotărâtă de Rusia și Turcia fără a lua în considerație doleanțele populației. Astfel, articolul 4 stipulează: „*Primul articol al tratatelor prealabile, semnat deja, prevede ca Prutul, care intră în Moldova și se varsă în Dunăre, până la*

gura Chilia și până la mare, să fie hotarul dintre cele două imperii”.

Tratatul de pace de la București, încheiat în favoarea rușilor a fost un act de trădare a intereselor românilor din partea Turciei protectoare și a fost înlesnit de înseși pozițiile trădătoare ale intermediarilor în mersul negocierilor. După cum scria postelnicul Manolache Drăghici, contemporanul evenimentelor, dragomanul Panaiot Moruzi, fratele împuternicitului Porții la tratativele de la București Dimitrie Moruzi, a primit de la Napoleon o depeșă prin care se aducea la cunoștință despre ruperea relațiilor cu Rusia și dădea de înțeles Turciei să nu facă cedări. P.Moruzi, în loc de a o trimite guvernului său, o remite fratelui la București ca el să accelereze semnarea tratatului. Este clar că grecii au trădat pe turci nu fără un interes bănesc. Dragomanul Dimitrie Moruzi a jucat același rol nefast în aceste împrejurări ca și împuternicitul otoman care a purtat tratativele cu Austria pentru cedarea Bucovinei, la 1775.

Guvernul țarist, fiind presat de pericolul iminent al conflictului militar cu Franța, de opunerea Marilor puteri occidentale și de rezistența diplomației otomane și-a redus substanțial pretențiile teritoriale. Astfel, dacă inițial a cerut ambele *Principate*, după care a insistat asupra *Principatului Moldovei*, mai apoi a pretins la *Moldova până la Siret*, ca în final să se limiteze la *Moldova dintre Prut și Nistru*. Conform instrucțiunilor secrete pe care generalul Kutuzov le-a primi de la Alexandru I, „*în cel mai rău caz, Prutul va fi acceptat ca frontieră*”. După cum a menționat istoricul Casso: „*Rusia a fost nevoită să caute acum (la tratativele de la București = n.n.) nu echivalentul sacrificiilor depuse, ci măcar mângâierea pentru visurile ei nerealizate și speranțele pierdute*”. Astfel, țarismul rus și-a realizat la 1812 doar parțial planurile, „mulțumindu-se” cu partea din Moldova cuprinsă între Prut și Nistru, impropriu numită de noii stăpâni – *Basarabia* (numele istoric doar al părții de sud a Moldovei, dintre Dunăre și Nistru). Conform unor opinii, termenul *Basarabia* este legat de stăpânirea de către domnii munteni – *Basarabii* – a unei fâșii de pământ la nord de Dunăre (lângă portul Chilia).

Această hăcuire a teritoriului Țării Moldovei, care a adus atâta tristețe și îndurerare în sufletele mai multor generații de moldoveni a fost apreciată de țarul Alexandru I, în manifestul din 5 august 1812, în felul următor: „*Această pace, dăruită nouă*

de Dumnezeu, a adus Imperiului Rus câștiguri însemnate, încorporând în hotarul său un teritoriu roditor și cu populație numeroasă (...), cuprinzând renumitele cetăți Hotin, Bender, Chilia, Ismail, Akkerman și multe alte orașe negustorești. Asemenea câștiguri mari, datorite Patriei de această pace îmbucurătoare, aduc inimii Noastre o nespusă plăcere”.

Marele istoric Nicolae Iorga aprecia în felul următor rezultatele păcii de la București: „Prin tratatul de la 28 mai (stil nou) 1812 turcii cedau, fără să cunoască măcar limitele exacte, un teritoriu care nu le aparținea și care făcea parte dintr-o țară a cărei integritate teritorială se angajaseră s-o respecte”.

Ocuparea Basarabiei de către Rusia țaristă a fost ilegală, nelegitimă și neloială. Ea a fost săvârșită prin încălcarea principiilor elementare ale dreptului internațional

În „*Note despre români*”, Karl Marx evocă trecerea Basarabiei la Rusia în 1812 ca încălcare a statutului Moldovei de către Imperiul Otoman: „Turcia nu putea ceda ce nu-i aparținea, deoarece Poarta Otomană nu a fost niciodată stăpână peste Țările Române. Acest fapt s-a confirmat în timpul tratatului de la Karlowitz, când Poarta, presată de polonezi să cedeze Moldova, a răspuns că nu are dreptul să facă această cedare teritorială neavând drept de suzeranitate”. La rândul său, Fr. Engels, în lucrarea „*Politica externă a țarismului rus*”, considera: „Dacă pentru cuceririle Ecaterinei șovinismul rus găsisse unele pretexte – nu vreau să spun justificare, ci scuză – pentru cuceririle lui Alexandru I, nici vorbă nu putea fi de așa ceva. Finlanda este finlandeză și suedeză, Basarabia este românească, iar Polonia Concredului – poloneză. Aici nu poate fi vorba de unirea unor neamuri înrudite, risipite, care poartă nume de ruși; aici avem de-a face pur și simplu cu o cucerire prin forță a unor teritorii străine, pur și simplu cu un jaf”.

Astfel, promovând o politică expansionistă agresivă în sud-estul Europei, Imperiul Rus a reușit la 1812 să-și strămute hotarul pe Prut și gurile Dunării, anexând un teritoriu străin lui din punct de vedere etnic, istoric, geografic, politic și cultural.

Moldova Orientală, cu 44.422 km² și aproximativ 500 000 de locuitori, este transformată în oblastia (regiune) Basarabia.

Răpirea teritoriului Moldovei dintre Prut, Nistru și Marea Neagră a avut un șir de **consecințe**, care s-au manifestat atât **cu efect imediat**, cât și **cu**

efect de lungă durată, ce vor avea caracter de ordin: economic, politic, social, demografic, lingvistic, cultural etc.

Efectele imediate ale anexării din 1812:

- Dezmembrarea Țării Moldovei, scindarea în jumătate, deoarece teritoriul anexat (48%) era cu 7.400 km² mai mare decât cel rămas sub oblăduirea domnului Moldovei (41%). Bucovina anexată la Habsburgi la 1775 alcătuiă 11% din suprafața Principatului.

Spațiul Moldovei dintre Prut și Nistru, răpit de Rusia țaristă, număra cinci cetăți întărite: Hotin, Bender (Tighina), Ismail, Chilia, Akkerman (Cetatea Albă), la care se mai adăuga și vechea cetate a Sorociei, 17 orașe și târguri, 683 sate. Referitor la numărul populației din teritoriul pruto-nistrean la timpul anexării, aceasta rămâne a fi o problemă discutabilă în istoriografie, deși datele statistice ruse indică cifra de cca 300-340 mii de oameni, altele de cca 500 mii.

- Odată cu dezmembrarea țării au fost divizate familia și proprietăți, destrămată piața economică unică și integritatea acestui teritoriu cu restul spațiului românesc.

- Ca un răspuns raptului de la 1812 a fost exodul populației românești în Moldova de peste Prut.

Acest exod este confirmat într-o scrisoare a mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni, care menționa că după 28 mai 1812 „s-a neliniștit aproape întregul popor (din Basarabia – n.n.), care pleca din această provincie, alipită la Rusia, în Moldova de peste Prut...”.

Astfel, din Basarabia au emigrat, doar până la 1815, mai mult de 5.000 de familii de băștinași, aceasta fiind o formă firească de protest față de politica anexionistă a Rusiei.

Actul anexionist de la 1812 a avut *urmări de lungă durată* în domeniile: economic, politic, social, cultural și spiritual, național (vezi: Meridian ingineresc, nr. 4, 2009).

Geneza problemei basarabene. Tratatul de pace de la București din 16 (28) mai 1812 a fost un compromis în procesul de rezolvare a crizei *Problemei orientale*. În conjunctura internațională complicată acest compromis a fost realizat pe contul Moldovei. Aceasta a generat în cadrul Problemei orientale o nouă problemă – *Problema Basarabiei*.

Esența noii Probleme constă în anexarea teritoriului Moldovei dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus. Acest act s-a produs în urma tacticii

diplomatice otomane, care a exploatat la maximum încordarea raporturilor franco-ruse, pentru a ceda cât mai puțin și tacticii diplomației ruse, care a optat pentru cucerirea unor noi teritorii, dar și pentru a elibera armata sa de la Dunăre. Corelația acestor tactici a fost un *compromis*, în rezultatul căruia Țara Moldovei a fost scindată în două.

Deși țarismul rus și-a realizat planurile parțial, el a reușit totuși să încorporeze un teritoriu, mai mare decât cel rămas în componența Țării Moldovei și să capete ieșire la gurile Dunării.

Problema Basarabiei, ulterior, pe parcursul secolelor XIX-XX, încă nu o singură dată se va plasa în centrul atenției opiniei mondiale. Astfel, ea a fost lansată din nou în urma slăbirii Imperiului țarist în războiul din Crimeea (1853-1856). Puterile europene, la Congresul de Pace de la Paris din 30 martie 1856, i-au impus Rusiei obligația să retrocedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Ismail și Bolgrad. Prin Pacea de la Berlin din 1878 Rusia a reușit să reanexeze acest teritoriu, încorporându-l în gubernia Basarabia. La 27 martie 1918, prin hotărârea Sfatului Țării, Basarabia s-a unit cu România. În anii 20-30 ai sec. al XX-lea Problema Basarabiei a fost în centrul disputelor politice dintre diplomația română și cea sovietică.

Generalizând cele expuse, conchidem că în condițiile războaielor ruso-austro-turce din sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, soarta Principatelor Române a fost pusă totalmente la discreția *Marilor Puteri* care disputau *Problema orientală*, generându-se, totodată, la 1812, o nouă problemă internațională – *Problema Basarabiei*. Beneficiari în aceste războaie au fost Austria și Rusia, teritoriile cărora au cunoscut creșteri substanțiale. Principatele Române s-au ales cu trunchieri de teritorii, pierderi materiale și suferințe omenești. În Moldova și Țara Românească au fost lichidate domniile pământene și s-au instaurat regimuri fanariote. Transilvania, Banatul și Bucovina, corespunzător în 1699, 1718, 1775 au fost anexate la Austria și acolo a fost instaurat regimul habsburgic. Spațiul dintre Nistru și Prut, numit apoi Basarabia, a fost anexat de Rusia, la 1812, și aici s-a instaurat regimul țarist.

Bibliografie

1. *Istoria românilor. Chișinău, Civitas, 1999.*
2. **Ciobanu Ș.** *BASARABIA (populația, istoria, cultura). Chișinău, Știința, 1992.*
- 3 **Ciobanu Ș.** *Basarabia. Chișinău, Universitas, 1993.*
4. **Xenopol A.D.** *Cum s-a răpit basarabia în 1812. Patrimoniu, 1990, nr. 1*
5. **Nouzille J.** *Moldova istoria tragică a unei regiuni europene. Chișinău, Editura Prut Internațional, 2005.*
6. **Dr. Iftene Pop.** *Basarabia din nou la răscruce. București, Editura DEMIURG, 1995.*
7. **Nistor I.** *Istoria Basarabiei. Chișinău, Cartea moldovenească, 1991.*
8. **Boldur A.** *Istoria Basarabiei. București, 1992.*
9. **Bruhă M.** *Rusia, România și Basarabia: (1812, 1918, 1924). Chișinău, Universitas, 1992.*
10. **Moraru A.** *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Chișinău, Universul, 1995.*
11. **Poștarencu D.** *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1940). Chișinău, CARTIER, 1998.*
12. **Scurtu I.** (coordonator). *Istoria Basarabiei de la începuturi până la 1998. București, Editura SEMNE, 1998.*
13. *Basarabia și basarabenii. Chișinău, 1991.*
14. *Istoria românilor (coordonatori: Ion Agrigoroaiei, Ion Toderașcu). Iași, 1996.*
15. **Iorga N.** *Neamul românesc în Basarabia. București, Editura Fundației culturale române, 1995.*
16. **Constantin I.** *România, Marile Puteri și problema Basarabiei. București, Editura enciclopedică, 1995.*
17. **Pop Ioan-A.** *Istoria românilor. Chișinău, 2010.*